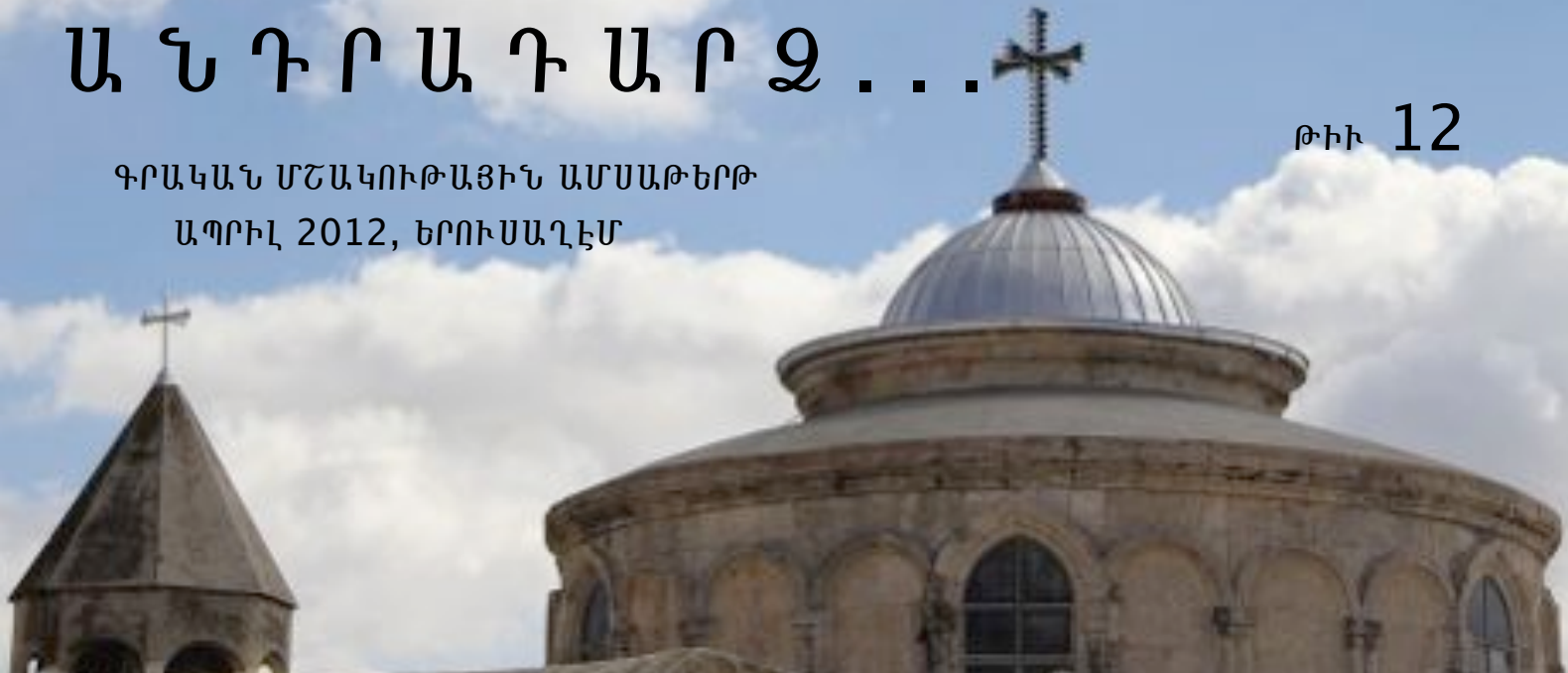

ԳՐԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ
ԱՊՐԻԼ 2012, ԵՐՈՒՍԱԿԵՄ

Ապրիլ ամիսն է... ամենէն շատ հայուն Ապրիլը, այո՛ վճռեցինք ԱՊՐԻԼ... Ամէն Ապրիլի նոր Գարուն կու գայ... Ամէն Գարունի հետ նոր Գարուն կ'ապրինք... Ամէն Ապրիլի մեր Տիրոջ Յիսուս Քրիստոսի Յարութիւնը կը տօնենք եւ... Յարութիւնը մեր ժողովուրդին: Գերեզման չունեցան մեր նահատակները, որ ծաղիկ դնէինք, անմահներուն ինչ գերեզման, անմահները չեն մեռնիր:

Միռուեցանք աշխարհով մէկ եւ ամէն տեղ տարինք մեր տաղանդն ու շնորհը, լոյսն ու հուրը... Ծաղիկներ ծլան ու ծաղկեցան օտար այգեստաններու մէջ բայց պահեցին հայրենի բոյրն ու երանգը: Ամէն Ապրիլի հետ ապրեցանք եւ բերինք Մայիսներ... Գարնան բոյրով տարածեցինք Աստուծմէ պարգեւուածը մեզի, Աստուծոյ Լոյսը պահեցինք մեր հոգիներուն, գործերուն, խօսքերուն եւ տուններուն մէջ...:

Այդպէս ալ Կոմիտասի աշակերտ Ակսայրացի դպիր Մկրտիչը, ծնած 1894ին, համաշխարհային առաջին պատերազմին թրքական բանակին մէջ ծառայութեան կը տարուի, որը պատճառ կըլլայ մեծ Եղեռնէն ազատուելուն եւ կը հասնի Դամասկոս:

1925ին կ'ամուսնանայ իր երկրացի հեռաւոր ազգականուհի որբ Քնարիկին, որն իրմէ 13 տարի պզտիկ էր: Ութ տարեկանին գաղթի ճամբէն անցած, Տէր Զօրի անապատները համտեսած ու կենդանութիւնը պահած՝ բարեխիղճ «պէտէլի»ներու մերթ ընդ մերթ տուած հացոփս ու ջուրովը, մեծ մօրը հետ կը հասնի Դամասկոս եւ մեծ մայրը մերժելով որբանոցի գաղափարը իր վրայ կ'առնէ անոր հոգատարութիւնը: Նոր կազմուած ընտանիքը 1925ին Նանսէնեան Անձնաթուղթով կ'անցնին Լիբանան, տարի մը ետք կը ստանան լիբանանեան հպատակութիւն եւ 1927ի Փետրուար 13ին, Տեառնընդառաջի նախօրեակին կը ծնի իրենց առջինեկը՝ Ատրինէն:

Զարդ, տեղահանութիւն, գաղթականութիւն... վերապրիլ, ընտանիք կազմել, ունենալ զաւակներ... բայց դժգոհ էր նորածին Ատրինէին մեծ մայրը: Թրքական լուծին խաւարամիտ

ագդեցութեանը տակ տակաւին, երբ հայ գեղեցիկ աղջիկներ ստիպուած էին մուր քսել իրենց երեսներուն խուսափելու համար թուրք սարսափագողուններէն, ինչպէս ընդունէր, դեռ հազիւ տասնամեակ մը անցած Մեծ Եղեռնէն, աղջիկ գաւակի մը ծնունդը: Քառասուն օր կը մերժէ նոյնիսկ նայիլ նորածինին երեսը, իսկ երեխային համար իր ձեռքի գործ վերմակը ետ սնուկին մէջ կը տեղաւորէ. միայն գիշերները անկողին չմտած կը մօտենայ նորածինին օրօրոցին ու կըրսէ. «Դեռ հոս ես դուն, հօրեղբայր, մօրեղբայր ունիս հոն վերը, ինչ կեցեր ես հոս, գնա՛»:

Քառասուն օր յետոյ յուսահատած կըրսէ. «Ասի շատ զօրաւոր է, մեռնելու երես չունի»:

Անոր վստահ էր նորածինին մայրը, որ գաւակին լոյս աշխարհ գալէն ետք երբ կը նայեր պատուհանէն դուրս, կը տեսնէ խումբ մը հայ կիներ Տեառնընդառաջի նախօրեակէն վառած մոմերով եկեղեցիէն տուն կ'երթային. «Այս պզտիկը լոյսերու մէջ ծնաւ, լոյսերու մէջ ծնած մանկան ճամբան ալ լուսաւոր կըլլայ»:

Ինչ իմանար թրքական եաթաղանէն վերապրած Հայ Մեծ Մայրը, թէ իր թոռնիկը պիտի դառնար լոյս աշխարհ եկող փոքրիկներու բժշկուհի եւ երեք ու կէս միլիոնէն աւելի փոքրիկներ պիտի անցնէին իր բժշկական բժախնդիր քննութիւններէն եւ հոգատարութենէն:

Լոյսերու մէջ ծնած փոքրիկը լոյս աշխարհ եկողներու Հրեշտակը պիտի ըլլար...

12 տարեկանին Ատրիսէն կը կորսնցնէ մեծ մօրը, որուն համար ամէն օր Աւետարանը կը կարդար ու կը թարգմանէր թրքերէնի: Սակայն այդ անգամ չի կակուղցներ մեծ մօր սիրտը ու կը փսայ

աղջնակը մերժելու դիրքին մէջ:

Երեք տարեկան փոքրիկ Ատրիսէն կը յաճախէ Սուրբ Նշան Ազգային Վարժարանին մանկապարտէզը: Այնտեղ է, որ կը սորվի ու կ'արտասանէ.

Ինչ կը նայիք դուք ինձի,
Հասա՞ կս չափել կուզէք,
Ես հասակս չափեցի.
1 կանգուն հասակ ունիմ,
2 կանգուն խելք ունիմ,
3 կանգուն ալ լեզու ունիմ...:

Համարձակ եւ ուշիմ փոքրիկը իր մէկ կանգուն հասակով, երկու կանգուն խելքով եւ երեք կանգուն լեզուով արդէն ունէր իր կարծիքը, խօսքը, կողմնորոշումը, վճռականութիւնը:

Երբ կ'աւարտէ առաջին դասարանը, ուսուցչուհին երկու տոմսակ յանձնելով Ատրիսէին հարց կուտայ եթէ ծնողքը մանկապարտէզի հանդէսին ներկայ պիտի ըլլան: «Ինչո՞ւ պիտի գան» կը պատասխանէ համարձակ եւ վիրաւորուած Ատրիսէն, «Ես դեր չունիմ հանդէսին մէջ, իրենք ինչու պիտի գան»: Ուսուցչուհին կը յանձնառարէ Յովհաննէս Թումանեանի «Կաթիլ մը Մեղր» երկար բանաստեղծութիւնը: Ատրիսէն այդ տասը կանգուն բանաստեղծութիւնը իր մէկ կանգուն հասակով շունչը կտրած ու հեւալով սակայն յաջողութեամբ կ'արտասանէ հանդէսին:

Վերոյիշեալ բանաստեղծութիւնը այնքան տպաւորած է Տօթթ. Ատրիսէին, որ մօտիկ անցեալին հրատարակել տուաւ հայ մանուկներուն համար Չարեհ Խրախունիի արեւմտահայերէնի վերածութեամբ եւ Ընծայ նկարիչին պատկերազարդումներով:

Սակայն դառնալով կանգուններով չափուած իր առաջին արտասանած ոտանաւորին եւ քիչ թէ շատ տեղեակ ըլլալով ոչ թէ փոքրիկ Ատրիսէին այլ Տօթթորա Ատրիսէ Գարագաշեանին իմաստալից կեանքին եւ կուզեմ աւելցնել միլիոն կանգուն հայութիւն եւ եկեղեցասիրութիւն, ինչպէս նաեւ անչափելի կանգուններով ՄԷՐ ՀԱՆԴԵՂ ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒԻՆ...

1936ի քրիստոնէայ-տաճիկ խնդիրներուն պատճառով կը մտածեն փոխադրուիլ աւելի ապահով քրիստոնէական թաղ մը: Հօր փափաքն էր, որ գաւակները յաճախէն ազգային վարժարան, սակայն բնակութեան նոր վայրը հեռու էր Ս. Նշան Վարժարանէն: Ստիպուած

կընտրեն իրենց տան շատ մօտիկ, մայրապետներու հսկողութեան տակ՝ St. Famille ֆրանսական դպրոցը:

Տասը տարեկան Ատրինէն, առաջին օրէն կ'ապրի մեծ յուսախաբութիւն: Հայկական վարժարանին մէջ առաջնութիւններ խլող պզտիկը, իր ֆրանսերէնի խեղճուկ բառապաշարով առաջին օրն իսկ կը ստանայ մաքուր գերօ մը: Կը համոզէ հօրը Ս. Նշան վերադառնալ. «Ասոնք մանկավարժ չեն, թելերս կոտրեցին»: Հօրը հեռու ճամբայ երթալու մտահոգութեան դիմաց պատրաստաբան փոքրիկը կը պատասխանէ. «Քալելով կ'երթամ, Ամառ, Ձմեռ կը քալեմ, ճաշամանն ալ ես կը շալկեմ, միայն ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՐՇԱՐԱՆս կ'ուզեմ»:

Փոքրիկ ՀԱՅՈՒՀԻՆ կը յաղթէ, կը դառնայ իր հայկական վարժարանը ու դասարան չբարձրացած կը համբուրէ անոր ծուռ ու մուռ աղիւսէ աստիճանները:

Այսօր երախտագիտութեամբ կը յիշէ. «Այդ իմ վճռական ըլլալս չէր միայն, այլ հոգիին խորքին մէջ հօրս փափաքը, որ հակառակ իր մտահոգութեան դիրութեամբ համոզուեցաւ», ու կը շարունակէ «Եթէ ֆրանսական դպրոց յաճախէի ոչ բժիշկ կ'ըլլայի, ոչ ալ ուրիշ բան, առաջին օրէն թելերս կոտրեցին. ծնողներ պէտք է մտիկ ընեն նաեւ իրենց զաւակներուն, հասկնան անոնց ուզածը, հոգեբանութիւնը, որովհետեւ պզտիկը Աստուծոյ բերանովը կը խօսի»:

Առաջնութիւններով կ'աւարտէ Ս. Նշան Վարժարանը, հայրը դարձեալ կը կանգնի նոյն կացութեան դիմաց: Աղջիկը պէտք է լաւ կրթութիւն ստանայ, լեզու սորվի՝ ֆրանսերէն: College Protestantի մէջ Ատրինէն դարձեալ առաջին օրէն յուսախաբութիւն կ'ապրի այս անգամ հարուստ ու ազնուական կարծուած ձեռքերնին ծխախոտ, «քլօշ» փէշերով դասընկերուհիներէն:

«Այս դպրոցը չեմ երթար մթնոլորտը չսիրեցի, ես ճեմարան կ'ուզեմ երթալ, լսած եմ մեր ազգականին գեղեցիկ հայերէնը, որ ճեմարանի մէջ սորված է» կը բողոքէ պատանի հայուհին:

Դարձեալ կը յաղթէ... Արձանագրութիւնները աւարտած էին, տարեշրջանը սկսած, դասարանները՝ լեցուն, սակայն վերաքննելով աշակերտի մը ձախողութիւնը եւ իր բարձր գնահատականները կը դառնան իր յաջողութիւնը նոյնիսկ աւելի բարձր դասարան նստելու. մանաւանդ Տնօրէնը՝ Լեւոն Շանթ նայելով անոր աչքերուն կըսէ. «Մենք այսպիսի աշակերտներու պէտք ունինք»:

Քանիցս լսած եմ ու դեռ քանիցս մեծ հաճոյքով կ'ուզեմ ունկնդրել Տօթթորային պատմած յիշողութիւնները կ'ապուած մեր գրականութեան, լեզուի անդաստանը ծաղկեցնողներէն Լեւոն Շանթի եւ Նիկոլ Աղբալեանի մասին, որոնք իրենց մեծ ներդրումը ունեցան ոչ միայն Ատրինէին, այլեւ այդ շրջանի բոլոր ճեմարանականցիներուն հայեցի դաստիարակութեան:

Հայոց Լեզուն եղաւ ու միշտ փսաց իր մեծ սերը, որ երթալով մեծցաւ, աճեցաւ, շատցաւ, ինչպէս պիտի ըսէր Վահան Թեքեան.

«Այս գիշեր նորէն կը մեծնայ, կ'աճի, կը շատնայ հոգիս կռուի գացող բանակի մը պէս»: Տօթթ. Գարագաշեանը կը հաւատայ, որ ամէն մէկ հայ ԶԻՆՈՒՈՐ է այսօր նահանջ ապրող մեր լեզուին պայքարին մէջ:

Սակայն ճեմարանին մէջ ստացաւ նաեւ կեանքի կարելոր դասեր: Երբ առաջին վիճակացոյցը յանձնելու համար տնօրէնը կը կանչէ Ատրինէին՝ գոհ աշակերտուհիին նիշերէն, ան համարձակութեամբ կը հարցնէ թէ դասարանին քանիբերորդն է: Լեւոն Շանթ կըսէ. «Աղջիկս մենք տարին երկու անգամ վիճակացոյց կու տանք, կ'իսամեայ եւ ամավերջի, բաղդատութեան կը դնես ու կը գիտնաս քու յառաջդիմութեանդ

մասին, քեզի ինչ Թաղեոսը կամ Բարթողիմեոսը ինչ ստացած են»: Եւ այս սկզբունք դարձաւ Ատրինէին համար իր ամբողջ կեանքին ընթացքին՝ չնայիլ ուրիշին, այլ ձգտիլ լաւագոյնին եւ բաւարարուիլ իր գործին արդիւնքովը:

1940ի Փետրուարն է արդէն, քաղաքական անկայուն վիճակ, դարձեալ խուճապ. Ֆրանսան գրաւուած է, Ճեմարանին բարերարները Ամերիկայէն չեն կրնար օգնել, դպրոցը փակուելու վտանգին մէջ է: Ոչ Ատրիինէն, սակայն դասարանին երեք քառորդը բարերարներով կը ստրվէին:

Ատրիինէն, արդարանալու ուրիշ տեղ ալ ունէր հօր առջեւ, հայկական վարժարան գալով հայրը միայն 100լ.ո. պիտի վճարէր տարեկան, փոխան 600ի օտար դպրոցին:

Դպրոցականները սուգի մէջ էին, ուրկէ գտնել այսպիսի լաւ դպրոց, բարձր ուսումով եւ հայկական մթնոլորտով: Լեւոն Շանթ անմիջապէս ժողով կը գումարէ ուսուցչական կազմին հետ կը բացատրէ վիճակը եւ ցաւով կը յայտնէ ստիպուած դպրոցը փակելու գաղափարը: Ամբողջ ուսուցչական կազմը մէկ ձայն մէկ հոգի կը յայտարարէ թէ պատրաստ են ձրի աշխատելու միայն չփակուի դպրոցը, ապրուստի համար կրնան կողմնակի գործեր ընել: Այդ մեծ նուիրեալներուն անունները դեռ կը պահուին Ճեմարանի արխիւներուն մէջ:

2008ին երախտապարտ Ճեմարանականցիին՝ Տօթթօրա Ատրիինէ Գարագաշեանին

նուիրատուութեամբ կառուցուեցաւ Ճեմարանի «Տօթթ. Ատրիինէ Գարագաշեան Մարգամշակութային Սրահ»ը: Մեծ ուսուցիչներուն երախտապարտ աշակերտուիին Բագ միշտ երախտապարտ իր սիրելի, հայաշունչ վարժարանին: Իր անմոռաց ուսուցիչներուն կարգին են բժիշկ Վահրամ Փափազեանը, Վահիկ Տէր Մինասեանը եւ Տիկին Աճեմեանը, որոնք առանց վարձատրութեան սիրայօժար պատրաստեցին առաջին աշակերտները կառավարական քննութիւններուն դասերէն ետք: Անոնց մէջն էր Տօթթօրան, որ միշտ բարձր պահեց իր սիրելի Ճեմարանին անունը: Ճեմարանի տնօրէնութիւնը երեք անգամ մեծարած է իր ԱՐԺԱՆԱԻՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏՈՒՅԻՆ:

300 դիմողներէն 35 հոգի կընդունուին բժշկական համալսարան, Ատրիինէն անոնց մէջ էր, դարձեալ հակառակ հօր փափաքին եւ դարձեալ լյանձնուելով Աստուծոյ կամքին:

1951ին բժշկութիւն ստրվելու չորրորդ տարին Պաղեստինցի ուսանողներուն, որոնք շատ դժուար կեանք կ'ապրէին կտրուած իրենց ընտանիքներէն, հրաման կը տրուի Յորդանանի ճամբով գալ Երուսաղէմ: Ինչպէս նաեւ կարելիութիւն աշխատելու United Nationsի նոր բացած հիւանդանոցին մէջ, ուր պէտք ունէին բժիշկներու, ուսանող բժիշկներու եւայլն: Ատրիինէն կը մտածէ միանալ իր ընկերներուն եւ պարապ չանցընել ամառուան արձակուրդը: Միշտ յարգելով

հոր կարծիքը կը յաջողի համոզել, որ միանայ ընկերներուն, սակայն մեկնումէն օր մը առաջ կը սպաննուի Յորդանանի Ապտալլա թագաւորը: Գալանտիայի օդակայանը կը փակուի: Հայրը ձեռով մը կ'ուրախանայ կարծես, սակայն Ատրիինէն չի յուսահատիր: Յաջորդ օրը Յունիս 21ին նշուած թոյլտես կէս ժամ առաջ օդակայանը կը բացուի... Այո, Աստուծոյ կամքն էր...

Ուշադրութիւն կը գրաւէ իր բացառիկ ու շիմուածութեամբ, պարտաճանաչութեամբ, բժախնդրութեամբ: Յաջորդ տարին տակաւին ուսանող իրեն կը վստահուի ամբողջ բաժին մը հիւանդանոցին մէջ... Եւ արմատները Ակսարայի մէջ ծլած Գարագաշեան ընտանիքին շառաւիղը՝ Տիրոջ կամքով կը հաստատուի Պաղեստինի մէջ: 12 տարի աշխատելէ ետք երբ կուգէ վերադառնալ Լիբանան, առաջարկ կուգայ UNRWA-էն, ուր կ'աշխատի 25 տարի, ապա կը բանայ իր անձնական դարմանատունը, եւ կը գործէ մինչեւ 80 տարեկան:

Տօթորա Գարագաշեանը համոզուած է, որ այս բոլորը ծրագրուած էին ի վերուստ: Ան բժշկութեան մէջ իր տուած երդումով պիտի ծառայէր Տէր Զօրի անապատներէն վերապրած հայու բեկորներուն սրտաբաց ընդունած ժողովուրդի մը կարօտեալ խաւին, կարծես շնորհակալութիւն յայտնելու անոնց ցուցաբերած մարդկային վերաբերմունքին:

Այսօր 85 տարեկան է Տօթորան, դեռ չէ դադրած աշխատելէ աւելի ճիշդը օգնելէ: Մի՛շտ պատրաստ է հեռախօսով խրատելու, օգնելու անխտիր բոլոր մայրերուն, որոնք իր կարծիքը կը հարցնեն: Անհրաժեշտ կը զգամ յիշել թէ հայ փոքրիկները միշտ ձրի դարմանուած են իր քով: Խրախուսողն ու քաջալերողը եղած է հայ մեծ բազմազան ընտանիք կազմելու: Իր գրադարանը բաց է իր ծանօթներուն դիմաց, իսկ արուեստը մեծ տեղ ունի իր կեանքին մէջ: Հայկական ձեռնարկներուն միշտ ներկայ ու մեծ գնահատող: Սակայն ին մեծ սերերը կը փսսան Մայրենի լեզուն ու Մանուկները: «Եթէ նորէն ծնիմ, կուգեմ դարձեալ բժիշկ ըլլալ, մանուկներու բժիշկ» կըսէ Տօթորան:

Հարուստ է Հայ Երուսաղէմը ոչ միայն իր անշարժ գանձերով, ձեռագիրներով, գիրքերով, կալուածներով, այլ մարդոցմով, որոնք մարդկութեանը, հայութեանը, Հայ Երուսաղէմին տալիք ունին, ժառանգ ունին ձգելիք: Այդ գոհարներէն մէկն է Տօթորա Ատրիինէ Գարագաշեանը, որուն կեանքն ամբողջ նուիրում է ու սէր. Սէր հանդէպ Աստուծոյ, «Երկրային Հրեշտակներ»ուն ինչպէս ինք կըսէ մանուկներուն համար, սէր հանդէպ մայրենի լեզուին, գրականութեան, արուեստին, արհեստին, աշխատանքին, կեանքին...: Արդեօք սերը կարելի՞ է կանգուններով չափել...: Հայուհիի տիպար մը, որուն մէջ կ'ամփոփուին մեր պատմութեան տիկիներուն արժանիքները:

Միբելի Սաղիմահայ աճող Սերունդ, որքա՛ն սորվելիք ունիս քու մեծերէդ, ԲԾԱԽՆԴՐՈՒԹԻՒՆ հանդէպ լեզուիդ ու դպրոցիդ, ՍԷՐ հանդէպ ազգիդ ու հայրենիքիդ, ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ հանդէպ անշարժ թէ մարդկային գանձերուդ, ՀԱԻԱՏԱՐՄՈՒԹԻՒՆ՝ կոչումիդ եւ անշո՛ւշտ ՀԱԻԱՏՔ առ ԱՍՏՈՒԱԾ...

ԻՆՁ ՊԷՏՔ ՉԷ ՈՉԻՆՉ

Ես չտենչացի
Փառք ու պատիւի,
Աստուած տուած էր
Անոնց հասնելու
Ճամբան բարձունքի...
Ոչ ալ տենչացի
Մին հարստութիւն...
Ինձ հետ են ծնած
Գանձերն բնութեան:
Ինձ պէտք չէ ոչինչ...
Ով իր հետ տարաւ
Թագն արքայական,
Գօտին ծիրանի...
Զմրուխտ ադամանդ
Կամ դդեակ ոսկի...
Ինձ պէտք չէ ոչինչ...
Ինձ պէտք է միայն
Պահել անարատ
Հոգիս մարդկային,
Որ մահէս յետոյ
Հանգիստ պտըտի...
Ինձ պէտք է միայն՝
Պահել Աստուծոյ
Գանձերը բաշխած,
Եւ ուրիշ ոչինչ...
Ով իր հետ տարաւ
Խարուսիկ կեանքի
Գանձերըն այս սին...
Անոնք լոկ դարձան
Գերին վայելքի,
Շլացող փառքի
Ծաղրանքն ստորին,
Եւ ուրիշ ոչինչ...

Ինձ պէտք չէ ոչինչ...
Լոկ փառք տալ Անոր,
Որ ցուցուց ճամբան
Ճշմարիտ Լոյսին...

Ա. Անաքիան

Հեղինակութեամբ և Պատրաստութեամբ՝

Անուշ Նազգաշեանի

Հեռ: 054 464 29 09

Email: anakashian61@hotmail.com